

25 X. 1929

3

LETO X
1929/30

ORLJČ

»Orlič«, glasilo Orličev in Mladcev ter Gojenk in Mladenk, je mesečnik.
Izdaja konzorcij »Orliča«: Vinko Lavrič. Uprava: Ljudski dom, Ljubljana.
Stane: 20 izvodov pod skupnim ovitkom Din 12; sicer Din 14. Urednik:
Vinko Lavrič, Trnovo-Ljubljana. Tiska Jugoslovanska tiskarna; Karel Čeč.

P. Krizostom:

Molimo za verne dušice

Bratci dobri, pobožne sestrice!
Molimo danes za verne dušice,
da nebesa jim Gospod odpre.

Svečke nažgimo
in z blagoslovljeno vodo
grobove poškropimo.

Zasadimo nanje bele georgine —
pokleknimo — poslušajmo
rajnih opomine:

»Življenje tvoje kakor blisk izgine.
Tvoji dnevi so goreča sveča,
ki plamenček jo použije —
kaplja blagoslovljene vode,
ki jo zemljica popije.

Življenje tvoje bela je cvetlica,
ki se zjutraj sveža vsa razvije,
na večer pa že poveša
svoja ovenela lica.

Bratec dobri, ljubljena sestra!
Nedolžna tvoja naj dušica
v teh bežnih dneh ostane,
da ob smrti tvoji
kakor kaplja blagoslovljene vode
v morje božje kane.«

Potomci uskokov**2. Ladje, krila duše ...**

Pojdi Tomo, v šolo, iz šole pa h gospe Rubeševi pod Volto; danes perem tam. Kosilo mi prinesi k Belemu kamnu. Vzemi naš cekar.«

Tako naroča Daničička, ko odhaja. Tomo vščipne sosedovo mačko v rep, da zamijavka in prevrne na oknu veliko fuksijo, ki pade seveda sosedu pod oknom na glavo. Tomo zgrabi cekar in steče skozi dvorišče. Čitanko in tablico je pustil doma. Čemu mu bo? Že par let sedi v drugem razredu. Kar bi slišal, zna že na pamet. Lepše je pri kavalaruzih na Školjču: skočiš na lesenega konja, primamiš otroke, se kratkočasiš in dobiš še za smokve. Ej, ko bi ne postal kapetan, bi se vozil po svetu s takimi konjiči... Nič učenja, kar vrtiš se v krogu... ha! Je že zopet tu limonadar. Berto in pek sta kakor najeta vohuna... Od njih izve mati vse..

»Tako!« pravi limonadar. »Tako! Mati dela zate, ti pa pozabiš na šolo in kosilo.« Tomo pograbi brž svoj cekar, jo ubere po Rečini in zbeži mimo doma v Zlatarsko ulico. Ne sme po Korsu, da ga ne vidita sošolca Širola in Mažuranič. Kmalu je Tomo pod Volto. Gospa Rubeševa postavi v cekar lonec z riževo juho, v drug lonec naloži krompirja in mesa, priloži bigo in naroča: »Hodi hitro, Tomo, da ne bo kosilo mrzlo. Kje si pa dobil tak kranjski cekar?« Tomo ogleduje nejevoljen iz pisane slame spleteni cekar, ki ima na glavnicaх upleten »IHS« in skomigne: »Dragotinova mati ga je prinesla iz Ljubljane.« Kaj vprašuje gospa za ta kranjski cekar? Hitro gre Tomo izpod Volte, zavije mimo kavarne »Jadran« na molo, ogleduje ladjo, ki prihaja, kapetana, ki se sprehaja tako mogočno. Tomo sklone glavo: Kapetan biti je vse kaj drugega, kakor vrteti se na konjičih. Pa je mislil včeraj: Spinčič je bogat, pravijo, je star fant. Lahko bi pomagal. Pa mu je dal patakona¹ — za bigo in limonado... V šoli pripovedujejo, da je bil ta in oni slaven mož revnih staršev, pa je našel dobrotnika, ki mu je pomagal naprej. Pa to so samo pripovedke. Kar pozna Tomo ljudi, ga vsi samo kregajo in zatožujejo. Če je deček priden kakor Drago Faturjev, ga pozna vsa Reka, in če skače rad kakor Tomo, vpije vsa Reka.

Globoko zamišljen v take bridkosti in težave, gre Tomo mimo guvernerjeve hiše in pozabi pogledati vratarja, kateremu nagaja sicer tako rad. Tomo stoji. »Hodi, hodi!« vpije kočijaž. Tomo krene navzdol, da bi prišel do Belega kamna. Pa komaj da se pokaže ob vogalu zadnje hiše: »Haha!« vpijejo dečki eden

¹ Star denar za štiri krajcarje.

čez drugega. »Glej ga kapetana s kranjskim cekarjem! Tomo, se gremo nikat? Greš na moro²? Una-tre³?« In od vseh strani mu molijo kazalec in mezinec — rožičke! Že se beli vodnjak s svojimi lepimi stebrički, spodaj pere mama in lačna bo... Ali Tomo ne prenese razžaljenja. Cekar postavi kar na pločnik, — se zaleti v najbližjega, suva in brca na desno, na levo...

Napoleon Bonaparte

Tablice in zvezki, knjige in svinčniki, vse leti po tleh. Dečki kričijo, se zaganjajo v Toma, ljudje vpijejo, nekaj belega prihaja. Kar sune Širola v cekar. Lonci poskočijo, juha pljuskne — lonci se razletijo...

»Mamino kosilo!« ječi Tomo.

»Moje hlače!« kriči kapetan Spinčič. S strahom gleda Tomo velik madež na lepo zlikanih belih hlačah. Pa se spomni, da pere mama ob vodnjaku, zgrabi cekar in zbeži. A ko pride

² Italijanska igra.

³ ena-tri.

uboga mama po stopnicah, ni več kapetana, le Martin je tu, ki ji pove vse — in par krepkih zaušnic je Tomovo plačilo. No, zdaj pa še Dragotínova mati, ki venomer pripoveduje, kako so pridni njeni otroci.

»Ježeš! Kapetan Spinčič!« se križa. »Lahko vam kaj pomaga, morate ga prositi odpuščanja, Daničička. Tomo, ti greš z menoj, dam ti drugo kosilo.«

»Še danes grem h kapetanu,« zatrjuje Daničička in si briše solze. »Oprala mu bom hlače. Pa dva lonca moram kupiti Rubeševki. O, ti, trobilo trobilasto! Saj bo res še razčetrten in obešen kakor njegova stara strica.

»Ne bom prosil odpuščanja,« godrnja Tomo, »nisem jaz ubil loncev, drugi so mene napadli z rožički.«

Popoldne je zvonila Daničička v hiši na Pečini. Dobrodušno je vprašala kapetanovo gospodinjso Jero, če bi lahko govorila z gospodom, in tarna v solzah, kake težave ima s Tomičem.

»Odpuščanja bom prosila gospoda in hlače bom oprala.«

Jera je naznanila obisk in pustila oba v veliko temno poslikano sobo. Kapetan je ležal v gugalnici, ves zakrit v dimu, ki ga je pihal iz dolge turške pipe. Daničička se nizko prikloni in pravi: »Za hlače prosim, gospod kapetan, da jih operem in prosim, jaz sem taka reva s tem dečkom in zdaj prosí ti, Tomo, odpuščanja.«

Sune dečka naprej, Tomo se pa vzravna: »Ne bom prosil! Nisem jaz polil hlače!«

»Vidite, gospod!« zajoče Daničička. »Tak trmoglavec! In dva ubita lonca, ki jih moram plačati komari Rubeševi... Prav je rekel tvoj oče, ti trobilo: Razčetrten boš in obešen.«

»Kako bom obešen, če bom razčetrten?« vpraša nedolžno Tomo.

Kapetan vzame pipo iz ust in bruhne v smeh. Plašno gleda Daničička vanj. Tomo pogleda po sobi in krikne presenečen:

»Ladje! Ladje!«

Kapetan zaduši smeh in pazljivo motri Toma, ko ogleduje ladjice, ki stoje in vise po stenah, od stropa, nad vrati. Kapetan pogleda v žareče presrečne dečkove oči, seže v žep in da Daničički dve dvajsetici: »Za lonca, Daničička! Kaj bi prala ženska mornarjeve hlače? Toma pustite tu pa bežite za svojim poslom.«

Za materjo se zapro vrata. Tomo začuti, da se mu je izpremenilo v tem hipu življenje, ve, da sta sreča in nesreča jako blizu. Prej oklofutani in ozmerjani deček, potepuh, sedi zdaj poleg kapetana Spinčiča in posluša z odprtimi usti... Spinčič jemlje ladjo za ladjo, jih kaže na mizi, pojasnjuje, kako so sestavljene in Tomo visi z razumom in srcem na kapetanovi besedi.

(Dalje.)

Slavko

Mamica, ali vidiš koliko lastovic leti nad našim vrtom? Joj, koliko jih je! Kaj praviš, kam hite?»

»Vidim jih, a vidim jih zadnjič.«

»Zakaj, mamica, saj bodo priletele drugo leto nazaj! Vem, da bodo prišle. Še vsako leto so gnezstile pri nas in gotovo bodo tudi drugo leto.«

»Res je, srček moj, kar praviš; vendar, jaz jih ne bom več videla.«

»Zakaj ne? Mamica, zakaj? Ljuba mamica, zakaj neki ne?«

»Prišla bo zima in prišla bo smrt... Umrla bom in pustila tebe samega z atejem. Jesen je v deželi, lastovke so se poslovile od mene zadnjič... Slavko ali ti bo hudo po meni?«

»Mamica, vzemi tudi mene s seboj! Kam bova pa šla? Ali tja, kamor lastovke? In spomladi se bova vrnila k ateju, ne-li?«

»Ne, Slavko moj zlati! Ti boš ostal tu, rasel boš kot lilija in se razvil kot vrtnica, dorasel boš v krepkega mladeniča in nosil boš rožic na mojo gomilo. Jaz bom v nebesih, molila bom zate, da boš zdrav. Ko pa bo tudi tebe ugrabila bela žena, mrzla smrt, bo splavala tvoja čista dušica k Bogu in bova skupaj za vedno in veselila se bova brez konca in kraja.«

»Mamica, ne razumem te. Pri meni bodi, saj je lepo tukaj! Poglej mačico, kako je vesela in kako me ima rada. Zakaj nisi vesela tudi ti? Mar nimaš več rada svojega Slavka? Mamica, hud bom...!«

»Slavko, pojdi k ateju! Zadremala bom malo.«

»Tako j grem! Pa saj nisi huda? Ko ne boš več huda name, pridem nazaj. Zbogom!«

*

Zvečerilo se je. Slavkova mamica je silno bolna. Ne more več govoriti, le z očmi se še poslavlja od svojega Slavka. Deček joka pri postelji in kliče mamo. Oče ga spravlja spat. Še enkrat se poslovi od mamice, še enkrat se ozre nanjo, ona mu sledi z očmi, še enkrat ga objame, poljubi, še enkrat, zadnjič...

*

Slavku se vse to čudno zdi. Dolgo ne more zaspati. Tako rad bi bil že pri mami. Iz očesc mu lijejo srebrne solzice, joka se, sam ne ve zakaj. Dolgo joka, a končno zaspi in sanja lepe sanje. Velika, bela gospa se mu prikaže. Sveti se kot solnčece na nebu in v naročju ima majhnega dečka, ki se tako prijetno smehlja, da se mu mora še Slavko nasmehnuti. V daljavi nekje zasvira nebeškoslada godba. Slavko odpre usteca, gleda, posluša in se čudi. Kaj takega ni videl še nikoli. Ves je prevzet,

ne ve, kje je in kaj se z njim godi. Lepa gospa ga prime za roko, pogladi ga po lepih zlatih laseh in deček v njenem naročju sili k njemu.

Slavka je malo sram in se skriva za gospejino krilo, a lepa gospa ga nagovori:

»Slavko, nikar se ne boj. Izgubil si mamico, ki je sedaj pri meni v nebesih. Vesela bi bila in srečna, če le ne bi ti preveč jokal za njo. Ne jokaj! Sedaj bom jaz tvoja mamica. Zaupaj vame in bodi vesel kakor si bil poprej.«

Spet se oglasi godba, sprva čisto tiho, potem narašča vedno glasneje pa zopet tiše in tiše, dokler ne utihne. Lepa gospa se v daljavi še enkrat ozre in nasmehne Slavku in zgine. Slavko strmi. Čisto sam je tu. Kamor se ozre povsod krasni vrtovi, lepe livade, ptičice žvrgole neskončno milo, sredi po dolinici žubori srebrn potoček in v njem švigajo zlate ribice. Vsepovsod cveto krasne rožice. Slavko jih začne trgati.

Že jih je natrgal šopek, ko spet zazvene neskončno sladki zvoki nebeške godbe. Slavko se prestraši, hitro vstane in kako se razveseli, ko zagleda v daljavi svojo dobro mamico. Hoče ji steči nasproti, a se mu spotakne in pade v potoček, zavpije in — se zbudi.

*

Vseh vernih duš dan!

Mrzlo popoldne je. Proti pokopališču se vije črna procesija ljudi. Vse je črno, mrtvaško. Tudi Slavko roma na pokopališče. Zamišljen, žalosten, zapuščen korači za atejem. V ročici ima šopek cvetja, nese ga svoji mamici...

Svjatoslav:

Žalostinka

*Sinje gore onkraj morja,
jasne kakor pesem trat.
Moja mati do njih roma.
Tamkaj moj umrl je brat.*

*S težkim krampom dolbel v zemlji
je vseh sedem dolgih let.
Ko je sedem let predolbel,
se je zgrudil tih in bled.*

*Jaz ne vem, kaj je tujina:
tisoč bratov vanjo vre,
tisoč bratov v njej izgine,
tisoč bratov v njej umre...*

Don Bosco

Mamica, bom smel v nedeljo k Janezku?« je vprašal nekoliko boječe sosedov Tonček.

»Če boš priden,« je dejala, »Janezek zbira le pridne otroke.«

Tončkov obrazek se je zjasnil, v duhu je zrl vso lepoto nedeljskega jutra, tisto zlato pomladansko jutro, pisani travnik in na njem polno dečkov okrog mladega Janezka. Živo mu je bila v spominu prejšnja nedelja z vsem petjem in smehom, lepa Marijina podoba in Janezkov obraz, ki v smehu žari kot makov cvet.

Rojstna hiša bl. Janeza Bosca

Gruča dečkov je odhitela na travnik, kjer je pasla vaška mladina. Krik in petje se je razlegalo po livadi, celo rokoborba ni izostala ta dan. Bil je pravi sejem mladostne iznajdljivosti. Janezek je bil duša vsemu; tu je igral žandarje, tam zastavo itd. »Jurček, majhen koštrunček«, tako ga je vaška navihanost prav rada podražila zaradi kodravih las, je že legel v utrujenosti. Bosco je videl onemoglost in upehanost mladih bratcev in velel jim je, naj posedejo po trati, sam pa je stopil na nekoliko vzvišeni prostor in jim začel govoriti o Mariji, o Njeni ljubezni do nedolžnih duš, o krasoti in lepoti, ki jo obdaja v nebesih. Mladinska srca so se vnela v ljubezni in iz grl zadoni vesela pesem »Hvalite Marijo!«

Solnce je pripekalo vroče, ko zadoni iz stolpa poldanski »Ave«. V skupni molitvi so pozdravili Marijo. Bil je čas obeda. Še nekaj besed v slovo in razšli so se. »Na svidenje popoldne,« je še dalj časa odmevalo za leskovim grmičjem, dokler ni glas zamrl v daljavi.

Bosco pa zre v bodočnost in premišljuje . . .

Mamice so z veseljem pozdravile zagorele obraze svojih ljubljencev, ki so se vračali in z njimi veselje.

Tiste dni je odmevala po vseh hišah otroška molitev pred jedjo in po jedi, kakor jim je naročil Janezek.

*

Dve je odbilo pri župni cerkvi in na ledini je bilo zopet veselje. Družba mladih prijateljev se je pomnožila. Celo mamice so prišle s hčerkami. Igrali so kakor dopoldne. Po končani igri je Janezek zapel lavretanske litanije. Vse je pelo, staro in mlado. In tako je bilo vsako nedeljo in praznik.

Da bi še bolj razveselil vaške nagajivčke, se je naučil plešati po vrvi.

Mamica Marjeta je z veseljem opazovala svojega Janezka, se veselila in molila, ker materin blagoslov zida hiše.

*

Minula so leta brezskrbne mladosti. Janezek je odšel v latinske šole.

Prišlo je blaženo novomašno jutro. Kar je delal tam na domači trati kot reven pastirček, to dela tudi kot duhovnik. Poglejmo nekoliko v njegovo nedeljsko zabavišče. V turinskem predmestju je njegov novi dom. Ubog je bil v rodni vasi, v uboštvu je rasel, v uboštvu hoče tudi živeti.

Zvonček je zazvonil. Mirno je odhitela mladina v skromno kapelico, da sliši od gorečega apostola besedo o ljubezni božji. V molitvi združi mlada srca z Bogom.

Število dečkov je rastlo, nad tisoč jih je že bilo. Pridruževali pa so se tudi prijatelji mladine. Dečki so doraščali in iz njihovih vrst so se vzgajali novi apostoli mladine. Praznična zavetišča so se množila. Ves Turin je poznal don Bosca, poznal pa tudi njegove dečke. Ustanavljal je šole in delavnice, kjer se je zbirala mladina. Ustanovil je salezijansko družbo, ki naj širi njegovo poslanstvo tudi izven mej njegove domovine.

Njegovi duhovni sinovi salezijanci so hiteli med mladino. Francija je z ljubeznijo sprejela don Bosca in njegove sinove. V Španiji so občudovali njegovo, oziroma bolj rečeno, Marijino delo, saj don Bosco je vršil vse z Marijino pomočjo. Pred 50 leti so šli prvi sinovi v Južno Ameriko. Očetovo oko je bilo solzno ob slovesu ljubljenih sinov, a v žrtvi je le blagoslavljal. In danes pozna ves svet don Bosca in njegove naprave. Črni Afrikanček, Indijanček, Kitajček, vse družijo ljubezen do Pomočnice kristjanov in don Bosca.

Pariz, Dunaj, Monakovo, Warszawa, Budimpešta, bela Ljubljana imajo salezijanske zavode. Že pred pet in dvajsetimi leti so prišli salezijanci v Ljubljano. Majhen gradič Rakovnik je oživel. Danes pa že kraljuje don Boscova Pomočnica v rakov-

niškem svetišču. Gojenci rakovniškega zavoda so tu v njenem okrilju, v ljubezni don Boscovi se pripravljajo za delavno življenje. Nedeljsko zabavišče je tu, kakor tam v Turinu, zibelki don Boscovih naprav.

Isto poslanstvo izvršujejo zavodi v Veržeju, Murski Soboti, na Radni in v Zagrebu! Število duhovnih sinov narašča; slovenski sinovi se zbirajo pod praporom Pomočnice v don Boscovi ljubezni, da poneso ljubezen in veselje tebi, jugoslovanska mladina, ki si vneta za vse dobro.

Od tedaj do danes je poteklo pol stoletja! Reven pastirček, veliki apostol mladine je legel k večnemu počtku, a njegov spomin bo večen. Dne 2. junija tega leta je namestnik Kristusov na zemlji papež Pij XI. oznanil vesoljni Cerktvi, da je največji mladinoljub preteklega stoletja proglašen blaženim.

Selma Lagerlöf — M. R.

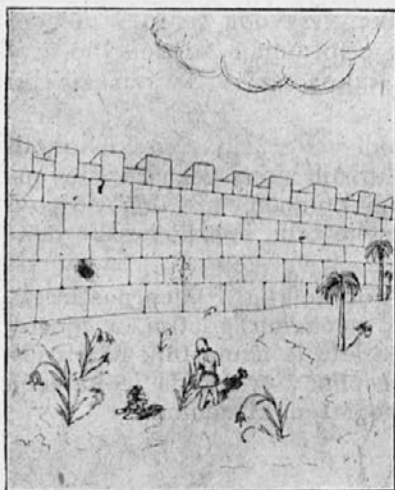
Beflejemsko dete

Dete je vsaki dan prihajalo in se igralo zunaj na livadi, a vojak se ni mogel načuditi njegovi igri. »V resnici je to redkost,« si misli, »že tri leta stražim pred temi vrati, pa še nisem opazil kaj takega, s čimer bi se moje misli bavile, razen ob pogledu na tega otročiča.«

Vojak se ni niti najmanj radoval deteta. Ravno nasprotno! Otrok ga je spominjal na ono strašno prerokbo — judovskega preroka. Ta je namreč prorokoval, da bo nekoč prišel čas miru na zemljo. Čez kakih tisoč let se ne bo več prelivala kri na zemlji, in ne bo več vojskâ, ampak ljudje se bodo ljubili na zemlji kot bratje. — Ko se je vojak domislil tega prerokovanja, ga je presunila groza in stresel se je po vsem telesu in silno stisnil kopje, kakor da se hoče s tem obraniti in obvarovati pred nečem strašnim in nepoznanim.

Čim bolj je vojak motril malčka in njegovo igro, tem silneje se ga je lotevala misel na tisočletno carstvo miru. Ni se bal, da se bo kmalu uresničilo, ampak on na nekaj tako strašnega niti pomisliti ni mogel — »mir«!

Nekoč se je malček igral med cvetjem zunaj na polju. Nenadoma se vlije silna ploha. Ko opazi, kako velike in težke kaplje padajo na nežne lilije, je ves v skrbeh za svoje nežne prijateljice tekal med njimi in obračal k zemlji stebelca, na katerih so viseli bujni cveti, tako, da dežne kaplje niso mogle padati v čaše. Ko je privil vsa stebelca na enem, je hitro odšel k drugemu grmičku, kjer je zopet ugibal stebelca, da so se čaše obrnile k zemlji. Nato je odhitel k tretjemu in četrtemu, dokler niso bile vse čaše obvarovane silnega naliva.

Vojak se je moral smejati, ko je gledal to otročje delo. »Bojim se, da mu lilije ne bodo preveč hvaležne za ta njegov trud,« si misli. »Prav gotovo je sedaj polomil vsa stebelca, ker te rastline ni mogoče pripogniti, da se ne bi zlomile.«

Komaj je naliv prejenjal, je vojak opazil, kako se dete žuri k lilijam, da vzravna stebelca. In v večje svoje začudenje je vojak opazil, kako malček vzravnavo pripognjena stebelca. Videl je, da niti ena lilija ni zlomljena ali kako drugače poškodovana. Dete pa je hitelo od stebelca do stebelca in jih vzravnavalo. Rešene lilije pa

so v kratkem še bujnejše vzcvetele. Ko je to opazil vojak se je silno razjezil: »Tristo! Kakšen otrok pa je to?« si je mislil. »Človek ne bi verjel svojim lastnim očem, da more napravljati takšne neumnosti. Kakšen človek pa bo to, da ne more preboleti niti ene uničene lilije? Kako bo mogel iti na vojno, ko doraste? Kaj bo naredil, ko mu zapovedo, naj zažge hišo polno starčkov, žen in otrok? Ali, naj potopi ladjo z vso posadko vred na širokem morju, ko se ne bo mogel nihče rešiti?«

In vojak se znova spomni starih prorokovanj, prevzame ga silen strah, zakaj v resnici se utegne bližati čas, da se ta prorokovanja izpolnijo, ker je že tu tak otrok. Že sedaj je zavladal po vsem svetu mir in gotovo ne bo prišlo nikdar več do vojne. Od sedaj bodo vsi ljudje take misli, kakor je to dete. Bali se bodo, da drug drugemu ne napravijo kaj žalega in srce jim ne bo dopustilo, da se uniči ena čebela ali cvet. Nič več ne bo velikih junaštev. Nič več ne bo velikih zmag in rimski kapitol ne bo nikdar več sprejemal junaškega zmagovalca. Za hrabrega junaka bodo minuli časi slave in časti. Vojak, ki je še vedno upal, da bo doživel nove vojne, v katerih si bo priboril slavo in bogastvo, je bil zato na malo triletno dete naravnost besen, tako da je preteče naperil sulico, ko je prvič malček tekal mimo njega.

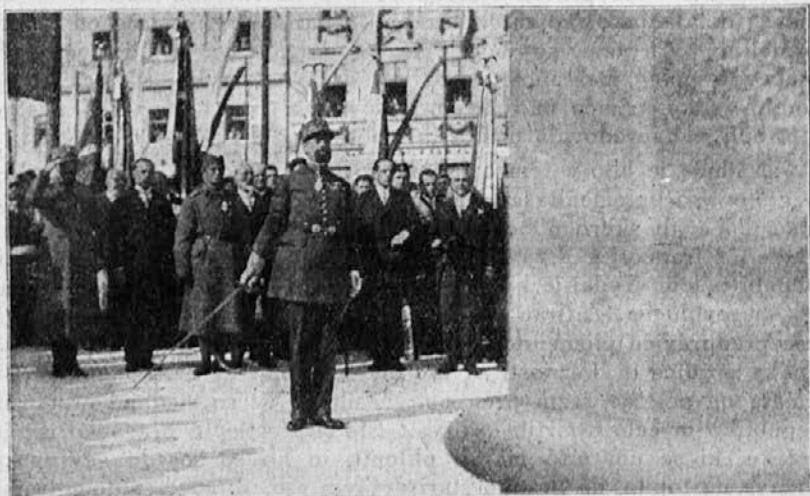
Zedinjenje pred 120 leti

Še pred dvema stoletjema so bile družabne razmere med evropskimi narodi zelo, zelo drugačne kakor so dandanes. Vladarji so neomejeno gospodovali nad svojimi deželami kot nad zasebnimi posestvi, vojskovali so se zanje, zamenjavali jih med seboj, posojali in dedovali, ne da bi imel narod pri tem kaj govoriti. Ljudstvo se je pa delilo v strogo ločene stanove, ki so imeli kaj različne pravice in dolžnosti. Bogati plemenitaši, ki so posedovali večino zemlje, so imeli edini kolikor toliko odločati o državnih stvareh, skoro brez državljskih pravic so bili meščani, dočim je bil kmečki stan po večini čisto brez pravic. Kmetje so bili nesvobodni tlačani, ki so morali delati tlako svojim graščakom in jim dajati desetino od raznih pridelkov, vrh tega so morali še po dolga leta služiti vojake in plačevati poleg meščanov skoro vse državne davke. Iz tega so se rodile velike krivice in težka nezadovoljnost, ki je tem bolj rastla, čim bolj je napredovala omika in izobrazba.

Najhuje je bilo v tem oziru na Francoskem, kjer je imelo par sto tisoč plemenitašev nad polovico vse zemlje v svoji lasti, a niso plačevali skoro nobenih davkov. Vsled nesrečnih vojn in slabe vlade je francoska država zašla v tolike dolgove, da ji je grozil popoln polom. Tedaj je l. 1789. izbruhnila v Parizu tako zvana francoska revolucija. Zatiran narod se je s silo polastil vlade, odpravil vse predpravitve plemenitašev, si razdelil njihovo zemljo in uzakonil enake pravice in dolžnosti za vse državljanke. V teh zmedah so prišli kmalu na površje razni prenapeti nasilniki, ki so slednjič proglasili republiko in celo usmrtili kralja. Z isto krutostjo so preganjali svoje rojake, ki se jim niso marali ukloniti in ko so sosedne evropske države nastopile, da branijo stari državni red, so nastale dolgotrajne vojne, ki so temeljito izpremenile lice Evrope. V teh vojnah se je pojavil veliki Napoleon Bonaparte, ki je ugnal republikanske nasilnike in napravil v Franciji zopet red. S svojimi vojaškimi in državnimi zmožnostmi se je povzpел od preprostega topničarskega častnika do vladarja v vsej državi in se nazadnje proglasil za cesarja Francozov. Obdržal je najvažnejše pridobitve revolucije, zlasti osvoboditev kmeta in pa enakost vseh državljanov pred zakonom. Te pridobitve je razširil tudi na vse druge dežele, ki jih je zasedel s svojimi zmagovitimi vojskami in tako smo jih postali deležni tudi Jugoslovani.

L. 1809. — torej baš pred 120 leti — je bila od Napoleona premagana Avstrija in je morala 14. oktobra tistega leta skleniti z njim mir ter mu odstopiti vse slovenske dežele razen Štajerske, vso Dalmacijo in pa Hrvatsko do Save na severu. Te pokrajine je Napoleon združil v eno upravno enoto, ki jo je nazval Ilirske province ali dežele po Ilirih, ki so v starem veku prebivali tod in ki so jih ob Napoleonovem času smatrali za prednike današnjih Jugoslovanov.

Za glavno mesto Ilirskih provinc ali Ilirije je bila določena Ljubljana, kjer je stoloval cesarjev namestnik sloviti maršal Marmont. Tako smo prišli Slovenci po dolgih stoletjih nemške oblasti prvič pod vladno svobodoljubno napredno državo, ki nam je prinesla mnogo novih in koristnih sprememb. Sedaj so postali tudi pri nas vsi državljani enaki pred zakonom, kmetje so bili osvobojeni tlake, gradile so se nove ceste, urejale reke in zelo sta se povzdignili obrt in trgovina. Zlasti pa so skrbeli Francozi za prosveto in šolstvo, v katero je šele sedaj dobila pristop tudi slovenščina. Ustanovili so mnogo novih osnovnih šol, kjer se je poučevalo v mladini razumljivem materinskem jeziku, dočim je prejšnja avstrijska vlada že otrokom vbijala v glavo nemščino. Tudi v srednjih šolah se je deloma

Pred spomenikom Ilirije v Ljubljani; Francoski general Rohet počasti prah Napoleonovega vojaka.

ačilo v domačem jeziku in brez dvoma bi se ta uveljavil tudi na univerzi, ki so jo Francozi ustanovili v Ljubljani, da je bila njihovi vladi usojena daljša doba. Ni torej čudno, če se je kljub težkim vojnim časom začel naš narod probujati in je naš prvi pesnik Valentin Vodnik slavil Francoze v navdušeni pesmi »Ilirija oživljena«.

Toda kot je Napoleonova moč naglo zrasla, enako hitro je tudi propadla. Njegova brezmejna vladoželjnost ga je zapletla v vedno nove vojne, dokler ni na svojem pohodu v Rusijo l. 1812. doživel popolnega poraza. Sedaj so se opogumili njegovi nasprotniki in ga naslednje leto združeni premagali. Z lahkoto je tedaj Avstrija dobila Ilirske dežele nazaj in po štirih letih je bilo konec francoske vlade pri nas. Zavladal je zopet nemški jezik in stari državni red, toda ne za dolgo. Nove misli o enakopravnosti vseh ljudi in narodov, ki so

jih prinesli Francozi, so le ostale. Pomagale so vzbuditi našo narodno zavest in nas počasi pripravljale na naše popolno osvobojenje in zedinjenje v Jugoslaviji. Zato se ob 120 letnici s hvaležnostjo spominjamo Ilirije in po pravici stoji na njenem spomeniku, ki hrani prah neznanega Napoleonovega vojaka, napis:

»Pri nas si pal,
Za nas si pal,
Da je naš rod
Iz mraka vstal.«

Dr. K. C.:

Ilirija

Ustanovitev. S sklepom miru v Schönbrunnu pri Dunaju je Napoleon, veliki francoski cesar, uresničil svojo željo, da bi dobil dober dostop do Turčije in s tem okrepil in razširil francosko trgovino z Vzhodom, odkoder je hotel izriniti svoje tekmece in največje sovražnike — Angleže. Ustanovil je ob vzhodnem obrežju Jadranskega morja od najsevernejšega konca do Kotorskega zaliva segajoče kraljestvo Ilirija. Od časa, ko so bile pod Karlom Velikim tudi vse te dežele združene, ni bilo več dobe, ko bi te pokrajine, naseljene po Slovencih, Hrvatih in Srbih pa tudi Nemcih in Italijanih bile z določenim namenom združene v eno državno enoto. Ker je bil Napoleon tudi gospodar Italije, bi bil lahko vse obrežje Jadranskega morja združil. Vendar tega ni storil, ker je pač uvidel, da je naravnješe, ako sta ob Jadranskem morju dve državi.

Veliko veselje je zavladalo med dalekovidnimi izobraženimi možmi v Iliriji, ko so videli to novo državno enoto. Ni bil samo ukaz vlade, če so 22. oktobra 1809 v Ljubljani grmeli topovi in zvonili zvonovi v proslavo in pozdrav Iliriji. In ko je delovanje upravnikov Ilirije pod vplivom Napoleonovim vzbudilo v Iliriji živahno gospodarsko in kulturno življenje, je pesnik Valentin Vodnik, ravnatelj gimnazije v Ljubljani, dne 31. julija 1811 objavil navduševalno pesem Napoleonu in Iliriji na čast: *Ilirija oživljena*.

Meje in obseg. Na jugozapadu je Ilirija mejila na Jadransko morje, tako da so ji pripadali tudi vsi dalmatinski in istrski otoki. Pri izlivu Soče se prične suhozemska meja, ki gre ob Soči do izvira, kjer preskoči na glavni greben Julijskih alp. Po teh teče meja proti zahodu, čez sotesko pri Pontebi in nato po grebenu Karniških Alp do izvira Drave, kjer se obrne na sever čez Toblaško polje do Visokih Tur. Tod se obrne proti vzhodu in pri Katzelbergu preide na glavni greben Koroško-štajerskih Alp. Temu grebenu sledi meja Ilirije nekako do izvira koroške Krke. Tu se obrne proti jugu čez zahodni konec Vrbskega jezera dol na Karavanke. Po Karavankah in Kamniških planinah in Menini planini pride meja na Savo med Zagorjem in Trbovljami (po nekdanji meji Kranjske). Odtod je meja

Sava do izliva Une. Nato gre meja po Uni navzgor in v splošnem po sedanji meji med savsko in vrbasko banovino. Tam, kjer ta meja zadene severni konec Dinarskega gorovja, prestopi na glavni greben tega gorovja in sledi tej smeri do Kotora, kjer preide v morje.

V teh mejah se razprostira lepa zemlja, ki je v glavnem kraška, deloma pa tudi alpska in ima precej deleža na nižavah ob Savi. Skoz to zemljo vodijo vsa pota Srednje Evrope k morju in vodovje odteka v glavnem v Savo in ž njo proti Donavi in v Črno morje. Na dve strani kaže torej Ilirija — proti Donavi in Budimpešti ter proti Belgradu in Carigradu.

Ilirija oživljena

Zivljenje in konec Ilirije. Prvi Napoleonov namestnik (guverner) Ilirije je bil maršal Marmont, vojvoda dubrovniški, eden najboljših Napoleonovih generalov. Po Napoleonovih navodilih se je uredila Ilirija. Glavno mesto kraljestva je bila Ljubljana. Tu je prebival guverner in so uradovali vsi osrednji uradi. V Ljubljani so ustanovili Francozi tudi univerzo z vsemi petimi oddelki (bogoslovje, modroslovje, pravo, medicina in tehnika). Slovenski jezik je prišel v osnovnih in srednjih šolah do veljave.

Po nesrečnem Napoleonovem pohodu v Rusijo in porazu pri Lipskem 1813 je bil tudi konec Ilirije. Avstrijske čete so izrinile Francoze iz dežele in zopet se je vrnila stara Avstrija. Spomin na Ilirijo pa je živel in ob 120 letnici Napoleonove Ilirije se je dvignil sredi Ljubljane spomenik, ki ga je postavila hvaležnost Slovencev onemu velikanu, ki je v glavnih potezah pokazal obraz svobodne Jugoslavije.

Starček in njegova drevesa

Na Švedskem je v neki vasi umrl starček Erson, ki je vse življenje prebil v majhni leseni hišici in na siromašni postelji, izpostavljen vsem mogočim vremenskim neprilikam. In vendar je bil eden najbogatejših mož daleč naokoli, kajti imel je prostrane gozdove. Toda ljubil je svoja drevesa tako zelo, da ni hotel nikdar nobenega prodati. Pred kratkim mu je samo za vogel gozda nekdo ponudil nad dva milijona dinarjev, pa ni hotel o kupčiji nič slišati. Udan je bil namreč svojim drevesom kakor da so živa bitja; najljubšim je dal celo imena in se je z njimi pogovarjal. Tudi za bolna drevesa se je pobrigal z nežno skrbjo in dal, če treba, tudi zadnji novček, samo da ga je rešil bolezní. Najrajši se je mudil med svojimi miljenici v gozdu; tu se je čutil med svojimi nemimi prijatelji bolj srečnega kakor v še tako veseli družbi. Tudi žena, zdaj vdova, pravi, da v njenem gozdu ne bo zapela sekira, dokler bo ona živa.

Cirkus na cesti

Dvajsetletni Albert sedi poleg šoferja v tovornem avtu, ko se peljeta po živahni cesti. Naenkrat pa zaslišita za seboj, kako ljudje kriče bežijo na vse strani, zaslišita pa tudi peketanje kopit in ropot koles.

»Nesreča bo, če splašenega konja ne ujameva,« pravi Albert. »Poskušaj pripeljati avto vstric vozal!«

Skoraj dva kilometra daleč je avto lovil voz in končno privozil vstric njega. V najhujšem diru preskoči Albert iz avta na voz in to ni majhna stvar! Z vsemi silami potegne za vajeti, pa kaj, ko se mu utrčajo! Toda neugnana mladost še nima dosti. Albert spleza po ojnica h konju na hrbet in ga zajaha, krepko mu stisne brzdo in ga ustavi.

Urednikova torba

Tri dobre knjige. Pomladek Rdečega križa v Ljubljani (PRK) je izdal do sedaj tri drobne knjižice: Prva pomoč, Zdravilne rastline, Naše zdravje. V prvi nam dr. Rus razlaga, kako moramo ravnati s človekom, ki nenadoma oboli in kako mu pomagati, dokler ne pride zdravnik. Kako so ljudje v takih slučajih nerodni! Če pride kdo v omedlevalo, ljudje kriče, tekajo, samo pomagajo ne. V knjižici je to vse lepo in po vrsti razloženo. V telovadnico taka knjižica na vsak način spada. Takoj jo naročite! — V drugi nam razodeva prof. Bevk staro resnico, da za vsakim plotom zdravilo raste, le enega je treba, da mu ga pokaže in učeni profesor Vam jih kaže z večjo roko zoper katero bolezen so, kdaj in kako se nabirajo, suše ter rabijo. — V tretji nas pelje dr. Pirc v tajne človeškega telesa, s čim pospešujemo zdravje in s čim mu škodujemo. Vse tri knjižice prav toplo priporočam. Naj ne bo odseka ne krožka, ki bi jih ne imeli in ki bi jih ne predelali v tej zimi. Slike pojasnjujejo besedilo.

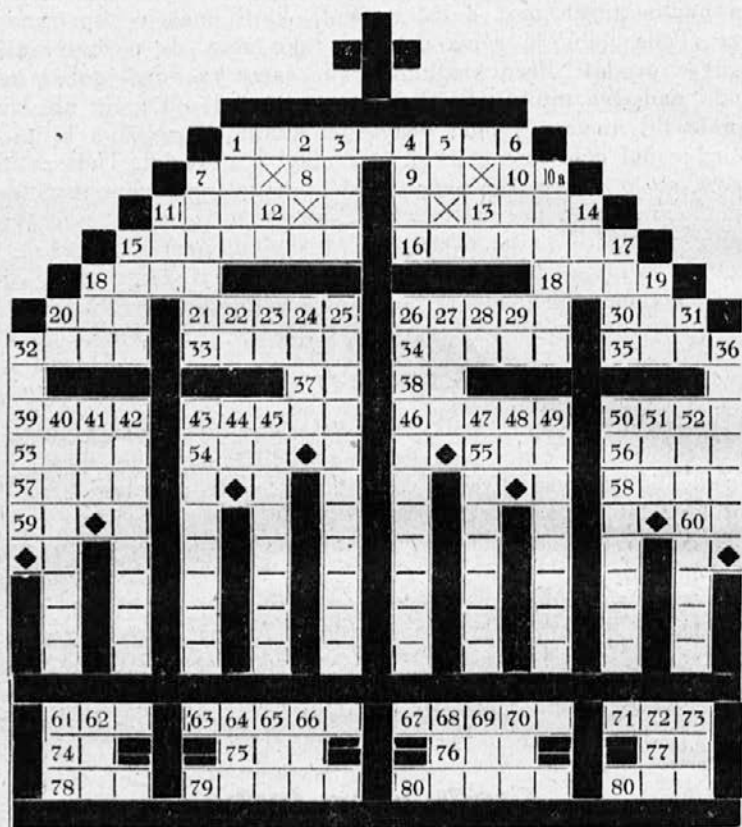
Ugankarjem. Tale križaljka je res lahka in jo rešite do 15. novembra. Nagrada: Martin Štular, Sv. Stanislav (6 slik), slovanski svetnik.

M. Kr., Ponikva: Odgovorim v pismu. — **Od vseh strani:** Pisma in slike v prihodnjih številkah.

Orličeve uganke

Križaljka »Verne duše«.

(Zorko Bekš, Ljubljana.)

Besede pomenijo: V o d o r a v n o: 1. mesto v Sloveniji, 7. prislov časa, 8. kraljevina (kratica), 9. del voza, 10. oblika pom. glagola, 11. sorodnica, 15. del glave, 15. kjer kosijo seno, 16. velikonočni klic, 18. moško ime, 18a. denar, 20. čut, 21. stara dolgotna mera, 26. moško ime, 30. moško ime, 32. peruinina, 33. cvetlica (jesenska), 34. sestavni del sveče, 35. upanje (žensko ime), 37. vstavi »nv«, 38. veznik, 39. utežna mera, 43. rokodelc, 46. drevo, 50. otok v indijskem morju (čaj, kava!), 53. osebni zaimek (tož. dvoj.), 54. žensko ime, 55. žensko ime, 56. kakor 36 navpično (okr.), 57. ploskovna mera, 38. gibanje vode (množ. pesniška obl.), 59. vstavi »res«, 60. del obleke, 63. kozji pastir, 67. žrtev ognja, 71. prometno sredstvo, 74. predlog, 75. veznik (vzr.), 76. slovenski skladatelj, 77. predlog, 78. časovna doba, 79. pravna oseba, 80. pisarniška moč, 81. otok v Jadranu. — N a v p i č n o: 1. časovna doba, 2. učenje, 3. sorodnik, 4. svetopisemska oseba, 5. igralna karta (rimski denar), 6. svetopisemska oseba, 7. mesto v Švici (sedež družta narodov), 10a. krompirjeva luščina, 11. veznik, 12. vstavi »až«, 13. veznik (pog.), 14. pritrđilo (in medmet), 15. droben pesek, 17. svetopisemska oseba, 18. pokoj, 19. oče, 20. kazalni zaimek, 22. kakor, 5. navpično 23. vstavi »tic«, 24. žensko ime, 25. urednik »Orliča«, 26. gosjenica, 27. utežna mera, 28. kakor 22. navpično, 29. nikalnica, 31. predlog, 32. protestantovski duhovnik, 36. moško ime, 40. žensko ime 15. okt.), 41. glavni števnik (dvoj.), 42. oblačilo, 43. pišč-pevec, 44. osebni zaimek, 45. moško ime (slovansko), 47. državni praznik, 48. predlog, 49. božja pot pri Ljubljani, 50. delavski kraj na Gorenjskem (notransko pogorje), 51. vzklík (če si koga zasačil ali če ti je postalo jasno), 52. moško ime (14. febr.), 61. predlog (tudi kjer mlaticij), 62. žensko ime, 64. del obraza, 65. sorodnik, 66. predplačilo, 68. moško ime, 69. domača žival, 70. svetopisemska oseba, 72. vrsta pesmi, 73. je v ustih.

Tajna davniš dni

5. Kaj so govorili v lopi.

Nejče je hodil še nekoliko negotovo, ko je stopal za svojo sestro skozi nizka vrata male, temne gostilne. Tomski s prtičkom na roki se jima je v slovo priklanjal ter s svojimi opešanimi, starimi očmi skrbno pogledaval po cesti gor in dol, ako morda ne preži na nju mali razbojniški Samojed.

Močna solnčna svetloba na jakutski cesti ju je nekaj časa kar slepila. Race in gosi, ki jih je povsod dosti, so prhutale po mlakah, otroci so se kriče podili za njimi, tuintam je prišel mimo domačin v grobi usnjati obleki in ju kot belca z veliko resnobo pozdravil.

»Na zunaj je vse tako lepo pokojno,« reče Jožica, ko so se ji oči, ki so v sobi zrle samo mrak, navadile na svetlobo.

»Kaj ne da,« odvrne brat. »Kdo bi potem hotel verjeti, da sva bila eno dopoldne trikrat zaporedom napadena in nama je šlo za življenje? Jožica, kaj takega ne doživi vsak!«

»Kaj naj pa zdaj začneva? In ali boš sploh mogel hoditi?«

»Bo že šlo, sestra. Samo čuden občutek imam, kakor da bi od nekod daleč postavljali noge na tla ali pa kakor da hodim s hoduljami (štelcnami). No pa to bo minulo kakor hitro se mi začne kri zopet redno pretakati.«

»Potem bom pa jaz skočila domov, da uredim najine kovčege, ti pa pojdi na trg in pripravi vse, kar bova potrebovala na svojem potovanju proti severu,« predlaga Jožica.

Nejče pa zmaje z glavo in odločno reče: »Ne, deklíč! Ostati morava skupaj! Dokler sva skupaj, sva dva. Koliko je najinih sovražnikov, res še ne veva, ampak na najini strani pa morava gledati, da nas je čim več!«

»To se pravi, da sva in ostaneva dva!« ga Jožica veselo zavrne. »Toda jaz se uklanjam Vašemu vrhovnemu vodstvu, gospod bratec,« dostavi poredno.

»Torej pa stopiva najprej na trg!« reče brat. »Dobiti morava eno ali dve pasji vpregi, nekaj izkušanih domačinov za vodnike in gonjače ter potrebnega živeža (prateža).«

Imela sta srečo. Naletela sta na starega, zgrbljenega Jakuta, ki je bil pripravljal potovanje njenega očeta. Takoj sta videla, da bo najbolje, ako izročita vse priprave njemu. Ko sta ga zagledala, se je starček baš pogajal ob kupu zmrzlih rib.

»Dobro jutro, Jumuk!« pozdravi Nejče.

Stari Jakut vrže ribo, ki jo je pretipaval, na kup in prihiti k njima; razorani, široki obraz se mu razleze v prijazen smehljaj.

»Midva s sestro potrebujeva psov, ljudi in prateža za kaka dva meseca dolgo potovanje proti severu,« pravi Nejče potem, ko starcu odzdravi.

»E, kam vi iti?« se Jumuk glasno začudi.

»I no, malo dol ob reki,« odvrne Nejče in zamahne z roko, da približno pokaže smer. »Med nami naj ostane, Jumuk: K očetu greva, ne marava pa, da bi vsi ljudje vedeli. Tudi nikomur ne pravite.«

Staremu Jumuku se obraz nabere v resne gube, ki naj bi obetale strogo molčečnost, pa brat in sestra sta dobro vedela, koliko se je na njegov molk zanesti.

»Ne bo pretekla ura ali dve in vse mesto bo izvedelo do zadnje besedice, o čem smo govorili,« pravi Nejče, ko s sestro odhajata. »Bo že Jumuk za to poskrbel.«

»Kaj praviš, ali nama bodo pustili oditi?« reče Jožica in se večkrat nezaupno ozira preko rame po solnčni cesti.

»Mislim, da bodo šli po najini sledi za nama, ako se jim prej ne posreči, da nama iztrgajo zemljevid,« odvrne brat. »Zato pa je zdaj glavna najina naloga, Jožica, da sva jako oprezna, dokler ne odrineva! Za očetovo življenje gre!«

Ko se tako pogovarjata, hodita po cestah brez posebnega cilja; tedaj pa ju nenadoma ujame huda ploha. Malo prej je še sijalo solnce, pa se brez kakega pripravljanja prikrade na nebo temnomoder oblak in liti začne kakor iz škafa.

Nejče in Jožica bredeta skozi povodenj kakor najbolje vesta in znata. Komaj moreta gledati, komaj dihati in bolj plavata nego hodita. Tedaj pa zagledata pred seboj veliko in nizko trdnjavo, »mater Jakutska«, kakor jo nazivajo.

»Smukniva sem noter, Jožica!« sopiha Nejče in prime sestro za mokro roko. »Za zidom bova gotovo dobila malo strehe.«

Do kože premočena in skoraj bi dejal da premražena se stisneta k trdnjavskemu zidu, ki ju je pa zavaroval le malo. »Kaj je pa tamle?« pravi čez nekaj časa Jožica in napanja oči, da bi prodrla skozi somrak naliva.

»Videti je lopa (šupa),« odvrne brat. »Pa pojdiva tja!«

S težavo stopata ob notranji strani zidu proti označenemu mestu, ne da bi se ogibala globokih luž, saj je bilo povsod enako mokro. Res prideta do male lope, ki je bila prislonjena na zid in so jo skoraj gotovo rabili za skladišče drv.

»Dobro, da si jo zagledala,« zamomlja Nejče in lovi sapo. »Bova saj pred nalivom varna. Če bi bil še malo hujši, pa bi naju utopil.«

Mahoma pa Jožica obstane in zgrabi brata za roko. Ploha je klo-kotala in štropotala, vendar pa so dekletova tanka ušesa ujela še neke druge glasove. Tedaj jih zasliši tudi Nejče, nemo se spogledata ter se plazita oprezno dalje.

Zdaj tudi že lahko razločita, da govorijo po jakutsko. Previdno se stiskaje k zidu prideta do lope in pogledata skozi špranjo.

Pogled jima zapre sapo! V lopi je bilo pet domačinov. Pa trije so sedeli tik ob steni, skozi katero sta gledala Nejče in Jožica, zato sta mogla videti samo temena njihovih glav. Eden izmed teh je imel v rokah svetel nož in z njim divje mahal. Na glavi mu je čepela kučma iz volčjega kožuha. Ostala dva domačina, ki sta sedela z obrazom proti špranji, pa sta bila izmed trojice, ki je davi žugala bratu in sestri.

»Ali jima boste res dovolili oditi?« vpraša mož, ki je imel lepo izdelano srajco iz jelenje kože in okrašeno z biseri.

Mož v kučmi iz volčjega kožuha pa začne zopet mahati z nožem.

»Če to storite, potem ste norci! Jaz vam lahko povem, kako se ju iznebimo in njune skrivnosti bodo naše!« Tudi on je govoril jakutski kakor ostali.

Tedaj pa mehko spregovori starejši mož, ki je pa bratu in sestri kazal hrbet.

»Čenčate kakor otroci. Ali morejo mrtveci govoriti in ti povedati svoje skrivnosti? Morda bela otroka sploh nimata zemljevida. Saj jima je lahko njun oče svojo pot opisal samo ustno. Pustimo ju lepo pri miru, pa bomo rajši z zvijačo vse izvedeli!«

Nejče in Jožica se spogledata. Ta glas se jima zdi tako znan! Ali ni mož Samojed? Pa kaj, ko ga moreta videti samo v hrbet in še to nerazločno. Opazita pa, da kadi kratko pipico iz rezljane mamutove slonovine.

Mož z nožem plane pokonci in začne kričati:

»Nikar ne poslušajte, kaj vam čveka ta strahopetni starec! Kaj nas briga, ako sta otroka belca? Ali je njuna dežela blizu? Ali nas kopja njunega glavarja morejo doseči? Ali nismo že sklenili, kaj bomo storili z njunim očetom, ko ga dobimo v roke?« Možak zamahne z nožem po zraku s tolikim sovraštvom v obrazu, da je poslušalcema kar zagomazelo po hrbtu. »Pojdimo in ju poiščimo! Jaz že vem, kako ju prisiliti, da nam povesta, kar vesta!«

6. Mož z volčjo kučmo.

Nejče prime Jožico za roko.

»Čas je, da jo pobriševa,« reče potihem. »Res dežuje, da bolj ne more, pa vendar če utoneva, to ne bo najstrašnejša smrt.«

Komaj pa je to šalo izrekel, že se je pokesal, kajti začul je, kako so sestri šklepetali zobje, ko je stopala za njim. Oprezno sta se zopet ob zidu vračala. Za svojo osebo je Nejče ljubil boj na odprtem polju in ta bi bil tak, kakor je kazalo; vedel je pa tudi, da bo sestra pokazala svoj pogum na drug način.

»Jožica, domov v hotel zdaj nikar ne hodiva!« odloči Nejče. »Tam naju bodo razbojniki najprej iskali. Sicer pa tudi nisva nič kaj dobre volje. Vrniva se rajši v gostilno, da nama Tomski pripravi gorke pijače!« Jožica nalahno prikima in tako kreneta skozi pojemačo dež proti mali jedilnici.

Bila je še vedno prazna in napol temna, skozi kuhinjska vrata v ozadju pa je svetil žar velikega ognja.

»Tomski!« zakliče Nejče.

Takoj se priziblje stari natakakr skozi rumeni žar in se v njegovi svetlobi pojavi pri vratih.

»Ali se smeva iti k vam pogret?« vpraša Jožica. »Ploha naju je ujela.«

»Seveda, seveda! Kar noter, gospod in gospal!« vzklika Tomski ves srečen. »Dober ogenj tukaj. Jaz vam dati gorke pijače.«

»Tomski, vi ste predober!« se mu zahvaljuje Nejče.

Brat in sestra nista še dolgo sedela ob prijaznem ognju in se grla ter pritajeno kovala načrte, ko se vrata na cesto naenkrat s truščem odpro in priropota v sobo neki starejši domačin. Bil je Jumuk. Stopi preko sobe k njima, obenem pa se vedno ozira preko rame nazaj, kakor da se nečesa boji.

»Jaz ne dobiti pse,« začne pripovedovati in z rokami mahati. »Nič ljudje. Nič živila.«

»Toda, Jumuk,« pravi Nejče in se obrne proti njemu, »to je vendar smešno! V Jakutsku je psov in živeža, kolikor hočete! Kako je to, da jih kar naenkrat niste mogli dobiti?«

»Jaz ne dobiti jih,« odvrne Jumuk bebašto. »Jaz zdaj iti.«

Jožica je zrla proti vratom, kamor je prestrašeno pogledoval stari Jumuk in zdaj nepričakovano kakor nalašč glasno spregovori:

»Dobro, Jumuk. Če jih ne morete dobiti, jih pač ne morete. Hvala lepa za vaš trud!«

Jumuk se oddahne kakor da se mu je kamen odvalil od srca in se obrne proti izhodu. »Jaz zdaj iti,« še enkrat zamomlja in izgine.

»No, kaj takega —« začne Nejče in se obrne k sestri. Ta pa ga prekine, rekoč:

»Samojed je bil med našim pogovorom na straži in je gledal skozi okno. Bilo je tudi še več drugih z njim, videla sem prav dobro. Očividno so torej Jumuka ustrahovali. Ne smeva zahtevati, da bi se zaradi naju podajal v nevarnost.«

»Toda kaj za božjo voljo naj zdaj narediva?« vzklikne Nejče. »Brez psov in živeža vendar ne moreva iti na pot!«

Tomski, ki je doslej le poslušal, se zdaj oglasi in pravi: »Jaz vam preskrbel pasjo vprego in vodnike.«

»Ne, Tomski! Ne morem dovoliti, da bi zavoljo te zadeve prišli še vi v nesrečo,« ga zavrne Nejče hvaležno a odločno. »Dobro veva, da so se nekateri domačini zarotili zoper najin odhod in poskusili bodo vsa sredstva, da naju zadržijo. Če nama vi pomagata, se pa še vi postavljate v veliko nevarnost!«

Stari Tomski si položi roko na srce v znamenje udanosti in se globoko prikloni.

»Jaz si štel v čast, ako vam smel pomagati. Zame nobene nevarnosti. V Jakutsku jaz varen.«

»Ali dobro veste, Tomski?« vpraša Jožica.

»Prav dobro, gospa. V Jakutsku vse poznam. Nihče se mene dotaknil,« odvrne natakar ponosno.

Tomski jima je toliko časa prigovarjal, da sta nazadnje vendarle sprejela njegovo pomoč. Samo nekaj ur je preteklo, pa je stala pred hotelom Sevijar, kamor sta šla brat in sestra pred odhodom še malo podremat, dobra pasja vprega, na saneh obilna zaloga, pri njih pa trije možje.

Tomski je pse in zalogo ponosno razkazoval, ljudi si pa ni upal preveč hvaliti.

»Ta dva moža dobra; poznam oba,« pripoveduje polglasno Nejčetu. »Toda ta človek, ne poznam ga.« Pri tem pokaže na moža, ki je imel na glavi kosmato kučmo. »On pravi, da on jako dober vodnik. Pokazal mi več pisem. Kaj pa vi pravite?«

Nejče površno pogleda omenjenega domačina. »Videti je prav dober,« reče brezskrbno. »Močan je in razumen in prav takega potrebujeva. Jaz bi ga vzel. Sicer pa tudi nimava časa, da bi izbirala.«

Ta trenutek pride po stopnicah Jožica. Ostro pogleda vodnika njenih mož in potegne brata vstran.

»Nejče,« mu reče potihem, »saj veš, da ne maram gledati kučme iz volčjega kožuha, kakršno nosi ta vodnik. Domačin v lopi, ki je mahal z nožem, je imel prav tako!«

»Toda Jožica,« ji očita Nejče, »v Jakutsku ima vendar vsak drugi domačin kučmo iz volčjega kožuha!«

Neznani domačin, ki je očividno uganil, da se pogovarjata o njem, skoči živahno ob vrsti psov gor in dol ter jih seganja na njihova mesta.

Tomski se nasmehne, sname klobuk in jima vošči: »Srečno pot!«

Nejče in Jožica mu hitro podasta roko, kajti ljudje in psi so nestrpnost čakali, da bi čim prej odrinili. Jožica se starčku še enkrat zahvali, da jima je pomagal iz njune brezupne zadrege, a srce se ji skrči, ko pogleda na kučmo iz volčjega kožuha, kako se ziblje pred vrsto psov.

»Nejče, prepričana sem, da je ta človek tisti, ki je v lopi vihtel nož!« vzklikne vsa nesrečna. »Komaj čaka, da pokaže hrbet Jakutsku in omikanemu svetu. In če je res isti, kaj tedaj namerava?«

(Dalje.)

Ali pada ali leze?

Nekaj o požiranju. Saj vsak dan večkrat opravljamo delo, ne da bi pomislili, kakšno pot napravi hrana od ust do želodca. Hrana, katero použijemo, drsi skozi 30 centimetrov dolgo cev

v želodec. Požiralnika ne moremo označiti kot trdo cev, ker je sestavljen iz mišic in se razteza. Tudi črevo je nagubano; ako je polno, se raztegne kakor zračnica pri kolesu. Godi se podobno kakor pri okenskih zavesah. Jedila ne padajo skoz požiralnik v želodec. Požiralnikove mišice se premikajo in rinejo hrano naprej. O tem se prepričamo s prav enostavnim poskusom: obesi se za noge na drog, pa jej ali pij. Nekatere živali požirajo hrano s povešeno glavo, n. pr. labod, noj, žirafa. Pač pa tekočine brizgajo vsled močnega pritiska požiralnikovih mišic z enim sunkom v želodec, tako da cela pot traja le delec sekunde. Trde jedi rabijo za to pot razmeroma precej časa, tem več časa, čim večji je grizljaj. Pri psu trajajo mali grizljaji dve, pri človeku osem do deset, velike senene kepe pri konju 30 do 40 sekund,

da pridejo do želodca. Opazuj vse to pri kravi, ko prežvekuje in pije. Se vse prav dobro vidi, vsaj v vratu.

Soli v Mrtvem morju je dvakrat toliko kakor v drugih morjih. Tona vode iz Mrtvega morja namreč da 187 funtov (po 454 g) soli, iz Atlantskega morja 81 funtov in iz Tihega oceana 79 funtov.

Delavna čebelica. Nekdo je delal s čebelami poskuse in dognal, da je ena sama v eni minuti obiskala 27 cvetlic, povprečno pa vsaj 15 v minuti. Čebele delajo navadno osem ur na dan. Tako obleti marljiva živalca $15 \times 60 \times 8 = 7200$ cvetlic vsak dan, da nabere nezatno kapljico nektarja in jo doma predela v med! Koliko truda za majhen uspeh!

